

Andren, ko skuša reformulirati liberalni model koncepta svobode izražanja, da bi ustrezal sodobnim spremembam »superindustrializirane družbe«. Colin Sparks raziskuje Wiliamsov poskus konstrukcije teorije o demokratičnem komuniciranju ter njegovo kritiko paternalističnega in komercialnega sistema. Hanno Hardt se osredotoča na teorije o kulturah in komuniciranju v ZDA ter meni, da različni kulturni tokovi omogočajo vpogled v komuniciranje. Brenda Derwin in Kathleen D. Clark pa zavračata kulturološki in makro pristop, ker spregledata osebnost. Jon Servaes pa se zavzema za »mnogoterost« paradigem, ki so lahko pomembne za raziskovanje komuniciranja.

V drugem delu avtorji razpravljajo o različnih koncepcijah komuniciranja v ZDA, Evropi, Maleziji, Južnem Pacifiku in Južni Aziji. Pozornost usmerjajo na vprašanje, ali nove tehnologije krepijo ali slabijo demokracijo. Poglavje vsebuje prispevke osmih avtorjev, medtem ko jih kazalo, interpretacija Waskove in indeks avtorjev navedajo le sedem. Urednica tega dela je zadnjega avtorja preprosto dodala v knjigi, pozabila pa je opraviti vse uredniške dodatke. Ta spodrsrljaj tako pomembni znanstveni ediciji vsekakor odvzema nekaj blišča.

France Vreg

Zemlja 1993

Poročilo inštituta Worldwatch o prizadevanjih za okolju prijazno družbo Bohinj: GO-13 Uvajanje ekoloških programov, 1993

Ne potrebujemo le vizije, ampak skupno vizijo, skupen nov pogled na svet. To je temeljno sporočilo letošnjega zbornika State of the World (Zemlja 1993), ki smo ga po desetih letih izhajanja zdaj prvič dočakali tudi v slovenskem prevodu. Gre za najbolj brano letno poročilo v današnjem svetu, ki ga izdaja inštitut Worldwatch iz Washingtona, prevajajo pa ga v 27 jezikov.

Tisti, ki smo ga že prebrali, bomo verjetno soglasno pritrdili razmišljanju iz spremne besede Aleša Debeljaka, da je sprememba

mentalitete pogoj za preživetje. Podatki o ekološkem stanju našega planeta in težnjah v okolju, s katerimi nas to delo seznanja, so zastrašujoči. Posledice v razumsko paradigmo moderne dobe ovitega opustošenja nas opominjajo, da je treba kar najhitreje ukrepati.

Brzice političnih in ekonomskih sprememb, ki jih je v zadnjih letih prebrodila Slovenija, so za nekatere navidezno dober izgovor za zanemarjanje vprašanj svetovnega pomena, kot je ekologija. Vprašanje je, koliko časa se naša rahlo utrujena država še lahko skriva pod masko nujnosti reševanja svojega političnega in gospodarskega obstoja, ne da bi za to morala žrtvovati svojo zadnjo možnost, da preživi tudi dolgoročno in vsestransko. Vse druge oblike obstoja bodo v prihodnosti mogoče le, če bo preživel naravno okolje, katerega neločljiv del smo mi sami.

Seveda bi bilo krivično, če bi dejali, da smo Slovenci in drugi Zemljani še vedno brezbržni do usode svojega planeta. Vendar zaskrbljenost, ki smo jo pokazali doslej, očitno ni dovolj. Statistika dokazuje, da so glavne težnje propadanja, ki so obstajale pred desetletjem, še vedno prisotne. Gozdovi se še naprej manjšajo (Zemlja izgubi 17 milijonov hektarov tropskega gozda letno), puščave se širijo in erozija odnaša tretjino vse obdelovalne Zemlje. V zadnjem desetletju je izginilo na stotisoče rastlinskih in živalskih vrst. Zaščitni ozonski plašč se postopoma tanjša in povečuje se nevarnost zaradi povečanega ultravijoličnega sevanja, ki je posledica razpadanja stratosferskega ozona. Kakšno je stanje in kaj lahko storimo, nam sporočajo avtorji Zemlje 1993.

Prvo poglavje z naslovom Na pragu nove dobe nas seznanja z različnimi oblikami propadanja okolja: erozijo prsti, izginjanjem talne vode, onesnaženjem zraka, razpadanjem ozona, vedno bolj vročimi poletji, povečanim poplavljanjem zaradi krčenja gozdov, zmanjšano raznovrstnostjo živalskih in rastlinskih vrst idr. Naravna bogastva, ki smo jih do zdaj obravnavali kot samoumevno last in posest, počasi, a vztrajno umirajo. Eno izmed njih je voda. »Soočanje s pomanjkanjem vode« nas prepričuje, da je treba do nje vzpostaviti nov odnos. Voda namreč ni zgolj surovina, ampak za naravno okolje življenjsko pomemben sistem. Med najbolj ogroženimi ekosistemi na Zemlji so

koralni grebeni, zvemo v sestavku Kako oživitvi koralne grebene. Po podatkih Avstralskega inštituta za pomorske vede je človek do danes uničil med 5 do 10 odstotkov koralnih grebenov; če bo tako nadaljeval, jih bo v naslednjih dvajsetih do štiridesetih letih izginilo nadaljnjih 60 odstotkov. Varstvo propadajočih ekosistemov in ustvarjanje ravnotežja med delovanjem človeštva ter naravnimi viri sta razvojna cilja, ki ju ne bo mogoče doseči brez enakosti in pravičnosti, beremo v poglavju Premoščanje prepada med spoloma in razvoj. Povedano natančneje, šele razvojne strategije, ki zagotavljajo več sodelovanja med spoloma, lahko uhodijo pot za reševanje ekoloških problemov. Ljudje pogosto odrekamo drug drugemu sposobnost ali pravico do reševanja določenih problemov, pa naj gre za podcenjevanje drugega spola, druge narodnosti, druge rase. Tako so se v zapostavljenem položaju znašla tudi naravna ljudstva. Poglavje Pomoč naravnim ljudstvom poudarja njihovo dragoceno ekološko znanje, vgrajeno v njihov jezik, šege in delovanje, ki je strokovnjakom zahodne znanosti ostalo prikrito. Najdragocenejša prednost naravnih ljudstev je življenje v skladu z vrednotami, kot so vdanost prihodnjim generacijam, etično spoštovanje narave in predanost skupnosti. »Zagotavljanje energije v državah v razvoju« je nujnost nove energetske strategije. Desetletja so načrtovalci z vsega sveta verjeli, da je širjenje energetske porabe temeljni pogoj za hitrejšo rast življenjskega standarda. V prihodnje lahko gospodarski napredek držav temelji le na učinkovitejši porabi energije ter porabi ekološko manj spornih energetskih virov. Eden izmed načinov varčevanja z energijo je »Ponovno odkrita železnica«, ki ima velike ekološke prednosti pred cestnim in letalskim prometom. V osmem poglavju, ki spodbuja »Priprave za mir«, avtor ugotavlja, da je človeška družba dobro izurjena v vojskovanju, ostaja pa neveščna v umetnosti ustvarjanja miru. Pripravljanje za mir zahteva prekinitev do zdaj uveljavljene usmeritve priprav na vojno. Nasilje z vseh strani nas sili v domneve, da je vojna del človekove narave; dejstvo, da gre za socialno institucijo, še ne pomeni, da je neizogibna in neodpravljiva. Človekova agresivnost se v pogosto manj vidni oziroma manj spoznani, a zato nič manj obsojanja vredni obliki izraža v odnosu do živali, ki

zavzema najbolj nehumane razsežnosti pri trgovanju z živalmi in njihovimi deli. »Pomiritev trgovine in okolja« navaja, da vsako leto prepeljejo čez mednarodne meje okrog 30.000 opic, 20 do 30 milijonov kosov kožu-hovine, 500.000 papig, 400 do 500 milijonov okrasnih rib, 1.000 do 2.000 ton koral, 7 do 10 milijonov kaktej in 1 do 2 milijona orhidej. Trgovino in okolje so nekoč pojmovali kot dve povsem ločeni področji. Danes so njune povezave tako očitne, da jih ni mogoče več spregledati. Zeleni trgovini naproti – je poziv tega poglavja. »Obrisi nove industrijske strategije« je sklepno poglavje letošnjega zbornika Zemlja 1993. Ekološke zahteve so tista sila, ki bo ob koncu tisočletja vedno močnejše vplivala na gospodarske odločitve. Doseganje z okoljem trajno uravnoteženega gospodarskega razvoja bo narekovalo »zeleno« industrijsko strategijo. Države, ki je ne bodo razvile, bodo gospodarsko poražene, obenem pa si bodo uničile tudi okolje. Japonski podjetniki na primer zagotavljajo, da se okolju prijaznim proizvodom v prihodnjih desetletjih obeta največji in najhitreje rastoči trg.

Knjiga, ki jo predstavljam, je predvsem zbirka privlačno obdelanih in komentiranih podatkov o gospodarski škodi, ki jo povzroča človekovo uničevanje narave. Poučuje nas o letnih ekonomskih izgubah v ZDA zaradi planetarne otoplitve in o drugih oblikah gospodarskega davka, ki ga terja propadanje okolja. Zdi se, da je rdeča nit tale: če ne boste živeli in poslovali ekološko ustrezno, boste ekonomsko propadli, varuhi okolja pa bodo nagrajeni z gospodarskim razcvetom. Avtorji očitno vedo, da sodobnega človeka najboljše prepričajo argumenti, podkrepljeni z dolarji.

Ob tem se poraja vprašanje, ali bi ljudje sploh čutili skrb za okolje, če ne bi bilo ogroženo naše lastno preživetje. Morda je nekdo, ki dandanes še razmišlja o svetosti vseh živih bitij, o pravicah rastlin in živali, o varovanju narave zaradi nje same in ne samo zaradi lastnih koristi, prevelik idealist. Toda prav njegov pogled se mi zdi nujno potreben, da spremenimo tudi svoj odnos do ljudi. Prepričanje modernega človeka je bilo, da lahko v življenju uspe le s tekmovalnostjo, s premaganjem drugega človeka in narave. Postmoderna etika nas razsvetljuje s spoznanjem o naši medsebojni povezanosti – o neločljivosti tega, kar je dobro za nas in

kar je dobro za druge oziroma vse drugo. Če o naravi razmišljamo kot o ločeni od nas, kot o sestavljanki samostojnih delcev, s katerimi lahko po mili volji manipuliramo, se nagibamo k temu, da bomo tako razmišljali tudi o soljudeh.

Globalno gospodarstvo, ki bo z okoljem trajno uravnoteženo, med drugim vključuje ponovno vzpostavitev stabilnosti podnebja, zaščito stratosferskega ozonskega plašča, obnovitev zemeljskega gozdnega plašča, ohranjanje prsti, obvarovanje biološke raznovrstnosti in ponovno vzpostavitev ravnotežja med rojevanjem in umiranjem. Avtorji zbornika nakazujejo rešitve, ki bi jih lahko uporabili predvsem poslovneži in politiki. Vendar to ne pomeni, da je knjiga namenjena zgolj njim. Priporočam jo tudi tistim Zemljanom, ki nimajo družbene moči in oblasti. Temeljno poslanstvo človeka 1993 je: postopno reševanje problemov, ki se v danem zgodovinskem trenutku zdijo najpomembnejši, moramo zamenjati s holističnim pogledom na svet. In seveda spoznanjem, da nismo ekskluzivni lastniki tega planeta. Zemlja je naš dom, njeno naravno bogastvo pa dragocen dar, ki nam je zaupan v upravljanje za čas našega življenja na njej. To pomeni, da moramo zanjo skrbeti odgovorno in z ljubeznijo – prav vsak lahko (in mora) prispevati k temu.

Melita Poler

Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah

(Dragocen pripomoček za pouk o naši ustavi in o človekovih pravicah)

Pouk o naši ustavi in o človekovih pravicah je potreben za vse stopnje šolanja

Pouk o ustavah, o družbeni ureditvi, o državi in družbi ima stoletno tradicijo, še posebej pa pouk o pravicah in dolžnostih

podanika, občana ali državljana. Pouk o človekovih pravicah so zahtevali takoj po francoski revoluciji, v času liberalnih ustav pred svetovno vojno, med obema vojnoma in zlasti po drugi vojni. Posebej so si za to prizadevali UNESCO in razne mednarodne organizacije učiteljstva. S tem v zvezi je tudi pouk o miru in za vzajemno razumevanje med narodi. Totalitarni režimi takega pouka niso podpirali. Pri nas smo nekatere elemente takega pouka uvajali šele po drugi vojni v okviru spoznavanja družbe, pri zgodovini, zlasti pa pri družbenomoralnem pouku, pri samoupravljanju in v okviru visokošolskega družboslovja. Pri tem so bile odločilne pobude posameznikov. Danes imamo posebno poglavje o človekovih pravicah v učbeniku »etika in družba«, verjetno bodo o tem govorili pri zgodovini, morali pa bi to vprašanje obravnavati tudi pri sociologiji, filozofiji, pri državljanskem pouku in seveda na visokih šolah, zlasti pri obravnavi »demokracije« in drugod. Bistveno je, da imajo po Konvenciji o pravicah otroka mladi pravico do takega pouka, na drugi strani pa to terjajo naše razmere, obveznosti pa imamo tudi do mednarodne skupnosti. Zadnjih nekaj let se je zanimanje za človekove pravice okrepilo, zato smo dobili tudi več publikacij, ki olajšujejo pouk. Znan je obsežen zbornik Varstvo človekovih pravic, MK 1988, dragocena je zbirka dokumentov OZN o človekovih pravicah, ki jo je izdalo Društvo za Združene narode za Slovenijo 1988 in zlasti metodični pripomoček, ki olajšuje pouk o človekovih pravicah v osnovnih in srednjih šolah. Povečalo pa se je zanimanje za pravice otrok.

Raziskovanje in proučevanje človekovih pravic

Med najbolj razgledanimi razumniki se je kazalo zanimanje za človekove pravice že med obema vojnoma, zlasti so nekateri napredni pedagogi, kot npr. G. Šilih, že govorili o pravicah otroka. Po drugi svetovni vojni so začeli pisati o človekovih pravicah po objavi Splošne deklaracije človekovih pravic 1948 predvsem naši pravniki, npr. M. Šnuderl, St. Peterin, J. Globevnik, Fr. Hočevnar, pozneje I. Kristan, E. Petrič, B. Bohte, v novejšem času pa so izredno aktivni D. Türk, Lj. Bavcon in A. Šelih.